

ГОДИШЕН НАРАТИВЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА 2025

ВОВЕД

20 YEARS OF RESEARCH

IN ACTION

Реактор – Истражување во акција: Приказна за докази, промени и визија

Дваесет години. Две децении поставуваме смели прашања, слушаме обрнувајќи внимание и делуваме врз база на откриените податоци. Во 2025 година, наместо само со тивка рефлексija, Реактор го одбележа својот јубилеј со енергијата и предаденоста кои отсекогаш нè карактеризирале, бидејќи работата со која се занимаваме е исклучително важна, а моментот во кој се наоѓаме премногу критичен за да постапиме поинаку.

Оваа јубилејна година уште долго ќе ја паметиме. Прославивме со нашата заедница, нашите партнери и нашите сојузници — си дозволивме момент на радост, вклучително и поддршка на уметничка изложба која ги оживеа нашите вредности во сосема поинаков регистар. 2025 нè потсети дека културата, креативноста и граѓанската храброст одат рака под рака. Горди сме на сè што постигнавме, а постигнавме многу.

Истовремено, нема да се преправаме дека ова беше лесна година. Глобалниот контекст стана уште понестабилан: нееднаквоста се продлабочи, демократското назадување се забрза, движењата кои се спротивставуваат на човековите права добија на сила, а климатската криза сè посилено ги погодуваше заедниците со кои работиме. Поблиску до дома, независните граѓански организации во нашиот регион продолжија да се соочуваат со сериозни финансиски предизвици. Вложивме значителни напори во планирањето на нашата одржливост и обезбедувањето финансиски средства, и со гордост можеме да кажеме дека успеавме да ги обезбедиме ресурсите потребни за нашата работа да продолжи. Патот бараше посветеност, креативност и голема истрајност, но не го изгубивме од вид хоризонтот, ниту пак ја изгубивме посветеноста кон она што го правиме.

Затоа што токму тоа ја претставува нашата работа. Тука сме – за нашите истражувања, за нашите партнери и за заедниците чии искуства и реалности ја обликуваат секоја наша активност. Работиме со истата посветеност, без оглед на околностите, затоа што никогаш не се двоумиме кога станува збор за нашата мисија.

Реактор – Истражување во акција

бул. Партизански одреди 18/1-11

1000, Скопје

тел: 02 3245 536

имејл: info@reactor.org.mk

веб: www.reactor.org.mk

Во 2025 година продолживме да го поддржуваме патот на Северна Македонија кон Европската Унија, да ги унапредуваме родовата еднаквост и правата на жените, да ги засилуваме гласовите на младите и да придонесуваме кон развојот на граѓанскиот екосистем неопходен за одржливи општествени промени. Локалните сознанија ги пренесувавме на регионални и европски платформи, придонесувавме во важни јавни и политички дебати и ги продлабочувавме партнерствата низ Западен Балкан и пошироко. Нашите истражувања останаа темелни, застапувањето доследно, а нашата посветеност на интерсекционален, феминистички и на докази заснован пристап – непоколеблива.

Ништо од ова не би било можно без луѓето. Тимот на Реактор – истражувачите, координаторите, комуникаторите и сите колеги и колешки кои секојдневно ја одржуваат организацијата – вложија огромна енергија, знаење и посветеност. Нивната креативност, истрајност и отпорност, и покрај бројните предизвици, се најдобриот показател за тоа што претставува Реактор. Овој извештај им припаѓа ним исто толку колку што му припаѓа и на Реактор. Ви благодариме – искрено и од срце – за сè што направивте.

Додека го затвораме дваесеттото и го отвораме дваесет и првото поглавје од нашата приказна, продолжуваме понатаму со јасна визија, ентузијазам и непоколеблива верба дека работата заснована на докази и втемелена во потребите на заедниците навистина може да го менува светот. Следните дваесет години започнуваат токму сега.

По повод овој значаен јубилеј, ги покануваме нашите партнери, сојузници и поддржувачи – долгогодишни и идни – да зачекорат со нас во ова ново поглавје.

Да продолжиме да поставуваме храбри прашања, да споделуваме знаење и заедно да градиме свет во кој еднаквоста и правдата нема да бидат далечни идеали, туку секојдневна и трајна реалност.

Ви благодариме!

ТЕМАТСКИ ОБЛАСТИ И ПРОГРАМСКИ АКТИВНОСТИ (ТЕКОВНИ ПРОЕКТИ)

Родова еднаквост и човекови права

ЕУ застапување: Пристапување кон ЕУ за кого? – Правата и учеството на жените во Западен Балкан

ВРЕМЕТРАЕЊЕ: ЈАНУАРИ 2021 - ДЕКЕМВРИ 2026

ДОНАТОР: ФОНДАЦИЈА KVINNA TILL KVINNA

Регионалната програма на Kvinna till Kvinna, „Пристапување кон ЕУ за кого? – Правата и учеството на жените во Западен Балкан“, која ги опфаќа сите шест земји од Западен Балкан во процесот на пристапување кон Европската Унија, има за цел да ги унапреди правата на жените и нивното еднакво учество во процесите на донесување одлуки, со особен фокус на интегрирањето на родовата перспектива во процесот на пристапување кон ЕУ. Програмата се спроведува во тесна соработка со женските граѓански организации, чие долгогодишно искуство во областа на градењето мир, демократијата, владеењето на правото и вклучувањето на жените во пристапниот процес претставува клучен двигател за унапредување на положбата на жените во регионот.

Повеќегодишниот [проект](#) на Реактор придонесува кон унапредување на родовата еднаквост во Северна Македонија преку зајакнување на законската и стратешката рамка заснована на докази, интегрирање на родовата перспектива во јавните политики и промовирање на употребата на родово разделени статистички податоци. Истовремено, проектот има за цел да ја зголеми видливоста на женските права во процесот на пристапување кон Европската Унија и да го зајакне суштинското учество на женските граѓански организации во процесите на донесување одлуки на национално и европско ниво.

Во текот на 2025 година, Реактор продолжи да биде еден од клучните чинители во областа на родовата еднаквост во Северна Македонија и регионот, активно придонесувајќи во консултативни и застапувачки процеси насочени кон институции на локално, национално и европско ниво. Нашата работа вклучуваше редовна соработка со претставници на националните институции, институциите на Европската Унија, единиците на локалната самоуправа, како и регионални и меѓународни организации.

Реактор – Истражување во акција

бул. Партизански одреди 18/1-11

1000, Скопје

тел: 02 3245 536

имејл: info@reactor.org.mk

веб: www.reactor.org.mk

Една од најзначајните компоненти на проектот останува подготовката на годишните препораки за Извештајот на Европската комисија за Северна Македонија. Во 2025 година активно придонесовме и во подготвителната и во последователната фаза на процесот преку писмени поднесоци, национални и бриселски консултации, како и подготовка на застапувачки материјали. Преку овие активности ги истакнавме клучните предизвици поврзани со застојот во донесувањето на законите од областа на родовата еднаквост, ограничувањето на партиципативната демократија и учеството на жените во процесите на одлучување, пошироките демократски назадувања и сè посилното влијание на анти-родовите наративи.

Реактор активно учествуваше и во структурираниот дијалог во рамки на Акцискиот план на ЕУ за родова еднаквост III (ГАП III), придонесувајќи кон процесите на следење и известување. Дополнително, обезбедивме поддршка на други организации во подготовката на заеднички застапувачки документи и ги координиравме националните придонеси за Пакетот за проширување на ЕУ за 2025 година, како и изработката на анализи за учеството на жените на локално ниво и за граѓанското учество во креирањето политики. Овие материјали беа доставени до релевантни претставници на Европската Унија, вклучително и европратеници, претставници на Европската комисија и делегации на земјите членки. Воедно, Реактор учествуваше на повеќе значајни меѓународни настани, меѓу кои на Неделата за застапување на ЕУ во Брисел и на Глобалниот форум за дијалог за ГАП.

Во текот на годината продолживме активно да ја претставуваме и промовираме **Коалицијата EQUAPRO**, регионална мрежа на феминистички организации посветени на унапредување на родовата еднаквост, демократијата и владеењето на правото во Западен Балкан. Иако поради завршувањето на претходниот проект не беа реализирани нови активности во рамки на коалицијата, Реактор обезбеди нејзините приоритети да останат видливи преку интегрирање на заедничките пораки во тековните активности за застапување пред институциите на Европската Унија, како и преку заеднички напори за обезбедување нови можности за финансирање. Приоритетите на EQUAPRO беа претставени за време на **Неделата за застапување на ЕУ во Брисел, Форумот за родова еднаквост и Форумот на граѓанското општество во рамки на Берлинскиот процес**, каде што учествувавме и како главни известувачи на Работната група за род и различност втора година по ред. Овие средби претставуваа и можност за консултации со партнерските организации и планирање на идните заеднички застапувачки активности.

На национално ниво, Реактор продолжи активно да учествува во процесите поврзани со пристапувањето кон Европската Унија. Преку **Националната платформа за родова еднаквост (НПРЕ)**, во која членуваат најмалку 27 женски граѓански организации, координиравме заеднички иницијативи и обезбедивме бројни писмени и усни коментари во рамки на консултативните процеси за стратешки и законски документи, со цел посилно интегрирање на родовата перспектива. И покрај овие напори, донесувањето на клучните

законски решенија, како што се **Законот за родова еднаквост**, **Законот за заштита од вознемирување на работното место** и новиот **Закон за работни односи**, продолжи да се соочува со институционални одложувања и отпор. Сепак, остануваме посветени на застапувањето за нивно конечно усвојување. Како што беше нотирано и во Извештајот на Европската комисија, ваквиот застој е тесно поврзан со засилувањето на анти-родовите и антидемократските движења, кои и понатаму го попречуваат напредокот во оваа област.

Во 2025 година Реактор ја заврши и подготовката на **Извештајот во сенка (Shadow Report) за имплементацијата на Националната стратегија за родова еднаквост (2022–2027)**. Станува збор за четврта независна анализа на имплементацијата на националната стратегија и акцискиот план, која нуди критички осврт на постигнатиот напредок, но и на постојните слабости и предизвици. Извештајот укажува на недоволна институционална координација, недоволно буџетирање за родово одговорни политики и ограничено учество на ЖГО во процесите на следење и евалуација. Тој ќе претставува значајна алатка за понатамошно застапување пред државните институции и меѓународните партнери, а неговото официјално објавување е планирано во следната извештајна година.

Во текот на годината, Реактор ги користеше и ажурираните [Локален индекс за родова еднаквост \(ЛИРЕ\)](#) и платформите на Родов Реактор, користејќи ги нивните податоци за информирање на националните и локалните застапнички напори. Овие алатки остануваат централни за нашиот пристап заснован на докази за следење на резултатите од родовата еднаквост во општините и секторите низ земјата.

Ред други комплементарни активности беа спроведени во рамките на проектот за зајакнување на неговите цели и подобрување на синергијата со другите програми. Тие се целосно документирани во интерните извештаи на Реактор доставени според временската рамка и буџетските насоки на донаторот.

БЕЗБЕДНОСТ НА ЖЕНИТЕ ВО АКЦИЈА: ГРАДЕЊЕ РОДОВО-ИНКЛУЗИВНИ ЈАВНИ ПРОСТОРИ / ПРЕОСВОЈУВАЊЕ НА ЈАВНИОТ ПРОСТОР ПРЕКУ ФЕМИНИСТИЧКА УРБАНИСТИЧКА ИНТЕРВЕНЦИЈА

ДОНАТОРИ: *Фондацијата Kvinna till Kvinna и UK International Development*

ВРЕМЕТРАЕЊЕ: 1 АПРИЛ 2024 – 31 МАРТ 2025; 1 АВГУСТ 2025 – 31 МАРТ 2026

ОРГАНИЗАЦИИ-СПРОВЕДУВАЧИ: Реактор – Истражување во акција, во партнерство со Ladybug (Mollëkuqja) (дел од регионален конзорциум од 18 организации)

Насилството врз жените и девојчињата (НВЖД) и понатаму претставува едно од најраспространетите и најдлабоко вкоренети прекршувања на човековите права на глобално ниво. Во Северна Македонија, и покрај усогласувањето на законодавството со меѓународните стандарди и видливиот напредок во институционалните заложби, сè уште постојат значајни

Реактор – Истражување во акција

бул. Партизански одреди 18/1-11

1000, Скопје

тел: 02 3245 536

имејл: info@reactor.org.mk

веб: www.reactor.org.mk

предизвици во спроведувањето и примената на законите и политиките. Меѓу нив се недостигот од специјализирани знаења кај институциите задолжени за постапување, ограничената јавна информираност – особено за поновите препознаени форми на родово базирано насилство – како и недоволните инвестиции во превенција и заштита.

Една од областите што и понатаму останува недоволно истражена е **родово базираното насилство во јавниот простор**, каде што заканите по безбедноста на жените често се нормализираат или остануваат невидливи. Реактор досега реализираше три циклуси од своето **водечко истражување за безбедноста на жените во јавните простори** – истражувачка и застапувачка иницијатива која во изминатите години значително придонесе кон отворање на националната дебата за родово сензитивно урбано планирање. Третото издание, објавено на почетокот на 2025 година, претставува важна пресвртница бидејќи, покрај тоа што овозможува следење на трендовите низ времето, се совпадна со започнувањето на националната иницијатива „Безбедни градови“ на Министерството за внатрешни работи, создавајќи можност за поинтензивен дијалог со институциите за родовите аспекти на безбедноста во јавниот простор. Истражувањето оваа година ги опфати општина Центар во Скопје и градот Тетово, каде што организацијата „ЛГБТИ Центар за поддршка – Маргини“ претходно ја применуваше методологијата на Реактор за иницијално мапирање на состојбите. Проширувањето на истражувањето беше овозможено преку партнерството со тетовската феминистичка организација **Ladybug (Mollekuqja)**, која придонесе со локално знаење, воспоставени партнерства и силна посветеност на родовата еднаквост.

Во втората половина на 2025 година започнавме нова фаза од проектот, насочена кон **преосвојување на јавниот простор преку феминистички пристап кон урбаниот развој**. Урбаното планирање во многу градови низ државата сè уште ретко ги зема предвид различните искуства и потреби на жените, мажите, девојчињата и момчињата. Улиците, парковите, јавниот превоз и другите заеднички простори најчесто се планираат без родова перспектива, поради што многу жени и девојчиња секојдневно се движат низ градот со чувство на несигурност, исклученост или страв.

Оваа фаза на проектот одговара на овие предизвици преку комбинирање на феминистичко истражување, методологии засновани на заедницата и насочено застапување. Особен акцент се става на **партиципативна вклученост на жените и девојките**, како и на развојот на **родово-сензитивна методологија за проценка на јавните простори**. Преку овие процеси, проектот ги засилува живеаните искуства и ги претвора во **применливи докази за институционалните засегнати страни**.

Истовремено, проектот придонесува кон застапување за родово одговорно урбано планирање и поефикасен институционален одговор на родово базираното насилство во јавниот простор, како на локално, така и на национално ниво. Значаен дел од активностите е насочен и кон подигнување на јавната свест преку медиумски кампањи и дигитални алатки, вклучително и понатамошниот развој и промоција на платформата „Реагирај!“ – веб-страница и мобилна

апликација за анонимно пријавување случаи на сексуално вознемирување и насилство, која Реактор ја разви уште во 2012 година.

Со оваа иницијатива не само што создаваме нови сознанија, туку и активно **ги преиспитуваме постојните практики** и се залагаме за јавни простори што ги ставаат безбедноста, достоинството и правото на еднакво користење во центарот на урбаното планирање. Преку идентификување на факторите што придонесуваат за чувството на небезбедност и преку **вклучување на институциите, локалните власти, безбедносните служби, урбанистите, граѓанските организации и локалните заедници**, работиме кон создавање градови што подобро одговараат на потребите на сите граѓани, а особено на жените и девојчињата.

Клучни публикации (2025):

- **Родово-базирано насилство врз жените и девојките во јавните простори во Скопје и Тетово** – Клучни наоди, и Главен извештај на македонски и англиски јазик
- (почеток на 2026 година) **Град за сите? Родовата димензија на јавниот простор** – Главен извештај на македонски и англиски јазик

Овој проект ја одразува растечката работа на Реактор на пресекот на **родовата перспектива, урбаните политики и институционалната одговорност**, и придонесува кон поширокото феминистичко движење за **безбедни, правични и инклузивни градови** за сите.

БЕРЛИНСКИ ПРОЦЕС - ФОРУМ НА ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО И THINK TANK ОРГАНИЗАЦИИТЕ

ДОНАТОР: мал придонес од British Council - FCDO, поддржан преку синергијата со програмата за застапување на ЕУ (Kvinna till Kvinna)

ВРЕМЕТРАЕЊЕ: ЈУНИ 2025 - АПРИЛ 2026

Како дел од својата континуирана посветеност кон феминистичка, инклузивна и партиципативна ЕУ интеграција, **Реактор – Истражување во акција** продолжи да игра клучна улога во **Берлинскиот процес 2025**, со силен фокус на промовирање на **родовата еднаквост и различноста** како составни елементи на патот на Западен Балкан кон пристапување кон ЕУ. Ова учество беше делумно поддржано од **Британскиот совет и FCDO на Обединетото Кралство**, како и преку синергијата со тековната **Програма за застапување на ЕУ**.

Клучно, **Реактор** продолжи да биде водечка организација на новоформираната **Регионална работна група за родова еднаквост и различност**, значаен успех во историјата на Берлинскиот процес. Оваа работна група беше формирана за прв пат по повод **10-годишнината од Берлинскиот процес**, по постојани заеднички застапнички напори водени од **Регионалната мрежа за застапување на ЕУ** координирана од Фондацијата

Реактор – Истражување во акција

бул. Партизански одреди 18/1-11

1000, Скопје

тел: 02 3245 536

имејл: info@reactor.org.mk

веб: www.reactor.org.mk

Kvinna till Kvinna, чиј дел е Реактор. Нејзиното формирање означи историски пресврт кон препознавање на стратешката улога на родовата еднаквост и интерсекционалноста во мирот, безбедноста и демократскиот развој низ Западен Балкан.

Ангажманот започна со **онлајн подготвителни работилници** кои се одржуваа често меѓу известувачите и главниот координатор, а се одржаа и 6 различни настани во живо низ сите земји, при што еден од нив се случи во **Скопје во јули 2025 година**, кои собраа феминистички и други политички ориентирани ГО и think-tank организации од целиот регион и вклучените земји. Работилниците имаа за цел да ги консолидираат регионалните застапнички позиции, да ги усогласат пораките околу приоритетите за родова еднаквост и да подготват придонеси за претстојните настани.

Во **септември 2025 година**, Реактор учествуваше на **главниот Форум на граѓанското општество и think-tank организациите (CSF) во Црна Гора**, каде регионалните актери на граѓанското општество заеднички ги усовршуваа препораките за политики и ги зајакнуваа своите партнерства со националните и ЕУ институциите. Повторно, Реактор одигра важна улога на овој настан и ги презентираше резултатите од форумот пред широка публика од Западен Балкан и ЕУ.

Овој моментум продолжи и преку низа **политички настани на високо ниво**, на кои родовата еднаквост и разликноста беа промовирани како неодминливи предуслови за демократските реформи. Истовремено, Реактор учествуваше во серија застапувачки активности со претставници на Европската Унија и земјите од Западен Балкан, залагајќи се за родово сензитивни реформски агенди и посилни институционални партнерства со феминистичките граѓански организации.

Овој повеќеслоен ангажман, заснован врз **лидерската улога на Реактор во Регионалната работна група за родова еднаквост и разликност**, ја потврдува нашата долгорочна посветеност на градење поправеден, поинклузивен и подемократски регион, во кој родовата еднаквост не претставува дополнување на реформските процеси, туку е нивен суштински двигател и предуслов за одржлива и правична европска интеграција.

Како дел од нашата континуирана вклученост во Берлинскиот процес, во текот на 2026 година предвидовме нов циклус застапувачки активности. [Со поддршка од Британскиот совет](#), продолжуваме да работиме на интегрирање на родовата перспектива во рамките на Берлинскиот процес, истовремено потсетувајќи ги националните, регионалните и европските чинители дека родовата еднаквост и разликноста се клучни предуслови за стабилноста, демократската отпорност и успешната европска интеграција на Западен Балкан.

Проектот обезбедува практични и применливи препораки за застапување наменети за националните, регионалните и европските носители на одлуки. Преку овие активности, Реактор дополнително ја зацврсти својата позиција како релевантен глас во европските дебати за родовата еднаквост, демократското назадување и граѓанскиот простор,

овозможувајќи фокусиран и значаен придонес во сложените процеси на креирање политики преку стратешко користење на расположливите ресурси.

Некои од најновите активности (кои ќе бидат опфатени во следниот извештаен период), вклучуваат:

- Изработка на еднострана брошура (кратки сумирани информации) насловена [„Реформската агенда на Северна Македонија \(2024–2027\) и Берлинскиот процес: Што претставуваат и зошто се важни“](#), каде се интегрирани клучни увиди од анализата на Планот за раст и Реформската агенда преку достапни и попривлечни пораки за застапување.
- Развиена кратка онлајн кампања (визуелни објаснувачки материјали) која ги комбинира клучните наоди со препораките од Берлинскиот процес, насловена [„Од регионални приоритети до национални реформи: Берлинскиот процес и Реформската агенда на Северна Македонија низ призмата на родовата еднаквост“](#) како и [времепплов](#) кој ја истакнува вклученоста на Северна Македонија во Берлинскиот процес и важноста на вклучувањето на родовата перспектива низ сите приоритети.

Овие активности, спроведени во синергија со други проекти, придонесоа кон зголемена регионална видливост и кон зајакнување на наративот за родовата еднаквост во период на брзи политички промени, вклучувајќи ги и тековните консултации и политички процеси на ЕУ.

ПРЕКИНУВАЊЕ НА МОЛКОТ: КОРУПЦИЈА, МОЌ И МЕДИУМСКА СЛОБОДА НИЗ РОДОВА ПРИЗМА

ВРЕМЕТРАЕЊЕ: ЈАНУАРИ 2026 - ДЕКЕМВРИ 2026

ДОНАТОР: МИНИСТЕРСТВО ЗА НАДВОРЕШНИ РАБОТИ, ВЛАДА НА ЛУКСЕМБУРГ

Наодите од завршениот истражувачки извештај од претходниот циклус на проектот (јули 2025 – декември 2025) укажуваат на неколку меѓусебно поврзани предизвици со кои денес се соочува (локалното) новинарство. Едно од најгорливите прашања е несигурната финансиска состојба на локалните медиуми, во комбинација со хроничен недостиг на човечки ресурси, што не само што го поткопува квалитетот и одржливоста на новинарската работа, туку ја зголемува и ранливоста на политички и економски притисоци.

Дополнителен структурен предизвик е опаѓачкиот интерес на младите луѓе за новинарството како професија, особено на локално ниво. Новинарството сè повеќе се перципира како несигурно, слабо платено и политички ограничено, што предизвикува загриженост за долгорочната иднина на независното и етичко известување. Истражувањето, исто така, ги нагласува постојаните родово-базирани предизвици во редакциите, вклучувајќи

Реактор – Истражување во акција

бул. Партизански одреди 18/1-11

1000, Скопје

тел: 02 3245 536

имејл: info@reactor.org.mk

веб: www.reactor.org.mk

нееднакви можности, родови очекувања и зголемена изложеност на новинарките на онлајн вознемирување и заплашување. Овие предизвици се дополнително отежнати со ниски нивоа на дигитална писменост, и кај новинарите и кај пошироката јавност, како и со значителна ерозија на јавната доверба во медиумите.

Пресудно, наодите ја потврдуваат распространетоста на корупцијата како централен фактор што ги обликува медиумските екосистеми, кој влијае врз уредничката независност, пристапот до информации и јавната перцепција за кредибилитетот и општествената улога на новинарството. Справувањето со овие предизвици бара не само институционални и политички интервенции, туку и континуирана вклученост на заедницата, иницијативи насочени кон младите и комуникациски стратегии насочени кон јавноста кои повторно ја потврдуваат вредноста на етичкото, родово-сензитивно и на луѓе фокусирано новинарство.

Градејќи врз наодите од истражувањето и претходната вклученост со локалните новинари, следната фаза на проектот ќе се фокусира на зајакнување на јавната свест, вклученоста на заедницата и учеството на младите, со особено внимание на младата публика како идни медиумски работници, критички консументи на медиуми и активни граѓани.

Севкупни цели:

- Да се зголеми јавната свест за структурните предизвици со кои се соочува локалното новинарство, со фокус на тоа како корупцијата, злоупотребата на моќ и родовите динамики ја поткопуваат слободата на медиумите и јавната доверба;
- Да се обнови довербата помеѓу новинарите и локалните заедници преку раскажување приказни фокусирано на луѓето и директна вклученост;
- Да се зајакне разбирањето на младите луѓе за корупцијата како системски и родов феномен, притоа опремувајќи ги со критичка медиумска писменост, етички новинарски вештини и алатки за одговорно раскажување приказни што ја поддржуваат локалната отчетност и известувањето во јавен интерес.
- Да се промовираат родово-сензитивни и инклузивни пристапи кон медиумското производство и претставување.
- Следствено на наодите од истражувачката студија, оваа помала компонента и последна активност на проектот ќе вклучи застапување засновано на докази и вклученост на засегнатите страни што овозможуваат широка видливост на проектот и наодите од претходниот циклус.
- Заеднички, овие активности имаат за цел да отворат простор за дијалог, да ја зајакнат институционалната отчетност и да поттикнат конкретни последователни активности, притоа останувајќи вкоренети во улогата на Реактор како поддржувачки, на докази заснован актер кој придонесува однадвор, наместо да зборува во име на медиумскиот сектор. Поконкретно, целите се:
- Да се застапуваме за подобри работни услови, безбедност и одржливост на локалното новинарство, со особено внимание на родово-базираните ризици и притисоците поврзани со корупцијата;

- Да се зајакне свеста и отчетноста на институциите (и новинарските синдикати) во однос на структурните предизвици со кои се соочуваат локалните медиуми;
- Препораките за унапредување да бидат вкоренети во живеаните искуства на локалните новинари;
- ГО да придонесат кон националните реформски процеси и механизмите за следење на ЕУ поврзани со слободата на медиумите и слободата на изразување, како и пошироките реформи за борба против корупцијата и владеењето на правото.

ЛОКАЛНИ ГЛАСОВИ ЗА ДЕМОКРАТИЈА: МОЌ, ВЛИЈАНИЕ И ЕДНАКВОСТ ВО ПРАКСА

ВРЕМЕТРАЕЊЕ: 1 јули 2025 – 31 март 2026

ДОНАТОР: ЦЕНТАР ЗА РЕСУРСИ НА ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО (во име на Делегацијата на ЕУ) СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Жените остануваат недоволно застапени во локалната власт во Северна Македонија, при што само 2 од 81 градоначалници избрани во 2021 година биле жени. Ова ги одразува системските бариери, вклучувајќи го недостигот на законски квоти за извршни позиции, ограничената посветеност на политичките партии кон значајни мерки за родова еднаквост, дискриминаторските практики за избор на кандидати и распространетиот сексистички и онлајн говор на омраза кој ги обесхрабрува жените од политичко учество.

Овој проект директно се справува со овие предизвици. Преку воспоставување форуми за јавни дебати со жени, следење на родовата сензитивност на институциите и анализа на изборниот процес, проектот дава препораки за надминување на системските бариери, создавајќи основа за посилно учество на жените во локалната демократија.

Цели на проектот:

- Да се промовира родовата еднаквост и политичкото учество на жените на локално ниво преку анализа, следење и јавно застапување за поинклузивен изборен процес во локалните избори во 2025 година.
- Да се идентификува и документира јазот помеѓу вистинската вклученост на жените во предизборните активности и нивната застапеност на изборните листи и меѓу избраните функционери, како и да се поттикне институционална и јавна дебата за надминување на овој јаз.

Клучни активности во рамките на овој проект:

Локални женски форуми – 2 локални дискусии во форма на женски форуми беа организирани во Битола и Скопје за да се соберат перспективите и искуствата на жените во однос на нивните секојдневни потреби и предизвици, како и нивното учество во локалното

креирање политики, со цел да се поттикне учеството на младите жени и девојки, кои често се маргинализирани во процесите на одлучување.

Мапирање и анализа на институционалната и законодавната рамка за родово-одговорни избори - Главната цел на оваа анализа е да се процени капацитетот на постојната правна и институционална рамка да обезбеди родово-одговорни избори во Северна Македонија. Поконкретно, анализата утврдува до кој степен уставната и правната рамка ги вклучуваат принципите на родова еднаквост во изборните процеси; ги идентификува предностите и празнините во изборните, антидискриминациските и сродните кривични закони; ја анализира разликата помеѓу нормативните решенија (de jure) и нивната практична имплементација (de facto); ги проценува улогите на клучните институции и политички актери во обезбедувањето родово-одговорни избори; и формулира конкретни и применливи препораки за подобрување на правната рамка и институционалната практика.

За да обезбеди сеопфатна проценка, анализата применува квалитативен пристап, комбинирајќи повеќе комплементарни методи: истражување, вклучувајќи систематски преглед на релевантните уставни и правни одредби, подзаконски акти, стратегии, официјални извештаи и анализи од национални и меѓународни институции, како и релевантни истражувачки и политички документи; и правна анализа која ја проценува содржината, конзистентноста и усогласеноста на правната рамка на Република Северна Македонија со меѓународните и европските стандарди за родова еднаквост и демократски избори, со особен фокус на изборното законодавство, заштитата од дискриминација и механизмите за санкционирање. Комбинирањето на овие методи овозможува анализа која не е ограничена само на формалната правна рамка, туку ги разгледува и нејзината функционалност и ефектите врз вистинското политичко учество на жените и мажите.

Следење на програмите на политичките партии и кандидатските листи - Оваа анализа е изработена врз основа на квалитативна анализа на содржината на изборните програми на политичките партии и коалиции кои учествуваа на локалните избори во 2025 година. Методологијата има за цел систематска идентификација, класификација и евалуација на обврските во програмите во однос на родовата еднаквост и еднаквите можности на локално ниво. Анализата се фокусира на: присутноста и видливоста на родовата еднаквост во програмските документи, квалитетот и специфичноста на предложените мерки, опфатот на клучните локални политики и услуги со родова димензија, постоењето механизми за имплементација, буџетирање и отчетност.

Пристапот се потпира на официјално достапните изборни програми на политичките партии и не ја анализираше нивната имплементација или индивидуалните профили на кандидатите. Анализата на содржината е дополнета со компаративен пристап за идентификување заеднички трендови, ризици и структурни празнини во пристапите кон родовата еднаквост во програмите на политичките партии. Анализата не ги оценува институционалниот капацитет, политичката волја и изводливоста на предложените мерки, ниту нивната идна

имплементација на локално ниво. Наодите се однесуваат на дискурсите, приоритетите и предложените политики како што се артикулирани во изборните програми.

Родово-одговорна евалуација на изборните резултати - Оваа публикација дава родова анализа на локалните избори во Северна Македонија во 2025 година, испитувајќи ја застапеноста и учеството на жените во локалното политичко одлучување. Го разгледува изборниот модел, кандидатските листи и потврдените женски кандидатки за градоначалници по општина и политичка партија и ги анализира изборните резултати поврзани со изборот на градоначалници и членови на совет. Публикацијата, исто така, ги споредува трендовите на родова застапеност низ локалните избори во 2017, 2021 и 2025 година, нагласувајќи го напредокот и постојаните празнини во политичкото учество на жените. Анализата дава клучни наоди и препораки за законодавната и извршната власт, политичките партии и граѓанското општество за тоа како да се зајакне родовата еднаквост во локалната самоуправа и изборите.

Застапување и стратешка комуникација на наодите - Застапничките активности на проектот беа засновани на директна вклученост со жените на локално ниво и истражување засновано на докази насочено кон влијание врз изборните реформи и јавната дебата. Градејќи врз овие увиди, проектот спроведе серија застапнички активности фокусирани на промовирање на родово-одговорни избори во Северна Македонија. Наодите беа преточени во конкретни препораки насочени кон институциите, политичките партии и граѓанското општество, зајакнувајќи ги застапничките напори насочени кон унапредување на поинклузивна и родово-одговорна локална самоуправа.

Клучни резултати постигнати до крајот на Акцијата:

- **Зајакнати капацитети на женските и граѓанските организации за следење на изборите и застапување** преку мрежно поврзување и формирање коалиции за родово-одговорно набљудување на изборите.
- **Промовиран институционален и јавен дијалог за унапредување на родовата перспектива во изборните регулативи и практики** преку правна анализа, кратки политички документи, следење и медиумска едукација.

СЕ ГРИЖИМЕ (WE CARE): Обединети се бориме против сексуалното и родово-базираното насилство

ДОНАТОР: Европска комисија

ВРЕМЕТРАЕЊЕ: АПРИЛ 2024 – СЕПТЕМВРИ 2026

WE CARE е проект воден од **Националната мрежа за борба против насилството врз жените и семејното насилство - Глас против насилство**, кој се фокусира на **жртви на родово-базирано насилство**, со фокус на жртви на сите форми на сексуално насилство (вклучувајќи девојки и млади жени, ЛГБТИ+ жени, Ромки, жени со попреченост, жени од рурални средини

Реактор – Истражување во акција

бул. Партизански одреди 18/1-11

1000, Скопје

тел: 02 3245 536

имејл: info@reactor.org.mk

веб: www.reactor.org.mk

итн.). Целта на овој проект е да ги зајакне капацитетите на граѓанските организации за поттикнување позитивни општествени промени и поефикасна заштита на жените од родово базирано насилство во Северна Македонија. Досегашните активности беа насочени кон унапредување на знаењата и вештините на локалните организации, јакнење на нивните капацитети и поддршка во нивното развивање во организации што придонесуваат кон суштински и долгорочни промени.

Како ко-корисник на проектот, Реактор е задолжен за подготовка на **мониторинг-извештај за националната правна рамка за заштита и поддршка на жртвите на родово базирано насилство**. Целта на оваа активност е да придонесе кон поефикасно и посистематско евидентирање и пријавување на случаите на сексуално насилство, вклучително и онлајн вознемирувањето, до надлежните институции, како и да обезбеди емпириски докази за оценување на институционалниот одговор и примената на измените во Кривичниот законик и другите релевантни законски решенија.

Концептуалната рамка на мониторинг-извештајот се темели на пристап заснован на човекови права и е усогласена со меѓународните стандарди, вклучително и Истанбулската конвенција, Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените (CEDAW), праксата на Европскиот суд за човекови права и Директивата на ЕУ за правата на жртвите, како и со националното законодавство и воспоставените стандарди.

Извештајот опфаќа податоци собрани од 18 национални институции кои постапуваат по случаи на родово базирано насилство. Анализата има за цел да ги идентификува слабостите и празнините во системот што овозможуваат жртвите да останат без соодветна институционална заштита. Покрај институционалните податоци, извештајот содржи и преглед на повеќе од 80 случаи на родово базирано насилство документирани од партнерските организации во проектот, како и детална анализа на еден конкретен случај, преку кој се следи функционирањето на правосудниот систем во процесот на гонење на сторителите на родово базирано насилство.

Како завршна активност во рамките на проектот, Реактор ќе организира тркалезна маса со претставници на сите релевантни институции и целни групи, меѓу кои Комисијата за спречување и заштита од дискриминација, Националното координативно тело за имплементација на Истанбулската конвенција, Министерството за правда, Министерството за труд и социјална политика и Националното координативно тело за недискриминација. Настанот ќе овозможи размена на искуства, добри практики и научени лекции меѓу женските граѓански организации и институциите, со цел унапредување на меѓусебната соработка и институционалниот одговор во заштитата од родово базирано насилство.

НАЦИОНАЛНА ПЛАТФОРМА ЗА РОДОВА ЕДНАКВОСТ

ВРЕМЕТРАЕЊЕ: Континуирано

Реактор – Истражување во акција

бул. Партизански одреди 18/1-11

1000, Скопје

тел: 02 3245 536

имејл: info@reactor.org.mk

веб: www.reactor.org.mk

ДОНАТОР: АКТИВНОСТИТЕ СЕ СПРОВЕДУВААТ НА ВОЛОНТЕРСКА ОСНОВА

Како резултат на проектот Совет за родова еднаквост, во 2014 година беше основана Националната платформа за родова еднаквост (НПРЕ), која оттогаш ја координира Реактор. НПРЕ има за цел да ја подобри севкупната клима за родова еднаквост во земјата, да ги зајакне женските организации, да развие интерактивни податоци засновани на знаење за родовата еднаквост, да го унапреди застапувањето засновано на докази, и да ја подигне јавната свест за оваа тема. <https://rodovaplatforma.mk/>

Во текот на 2025 година, Реактор активно се вклучи во редовни координативни и стратешки состаноци со членките на НПРЕ, фокусирајќи се на одговарање на порастот на антиродовите наративи, тековните законодавни процеси и менливиот политички контекст по локалните избори. Платформата одигра важна улога во усогласувањето на заедничките застапнички позиции, вклучувајќи придонеси кон политички процеси како нацрт-Националната стратегија за образование (2026–2032), како и координирани [јавни реакции](#) кон алармантно растечкиот број случаи на родово-базирано насилство и фемицид.

Една од клучните активности на НПРЕ е Маршот за правата на жените, кој се одржува секоја година по повод Меѓународниот ден на жената. На 8 март 2025 година, се одржа деветтиот марш за правата на жените, испраќајќи моќна порака за предизвиците со кои се соочуваат жените во Северна Македонија, нагласувајќи го недостигот на еднаквост, слобода и безбедност. Реактор активно придонесе кон координацијата и стратешката насока на маршот преку учество во организацискиот одбор.

Во текот на 2025 година, Реактор, исто така, се вклучи во заеднички иницијативи произлезени од координацијата на НПРЕ, вклучувајќи вклученост во неформалната феминистичка иницијатива „Ниту една жена повеќе“, зајакнувајќи го колективното дејствување и брзиот одговор на случаите на родово-базирано насилство и фемицид.

Млади

МЛАДИНСКО УЧЕСТВО И ДИЈАЛОГ

ВРЕМЕТРАЕЊЕ: Континуирано

ДОНАТОР: АКТИВНОСТИТЕ СЕ СПРОВЕДУВААТ ГЛАВНО НА ВОЛОНТЕРСКА ОСНОВА

Во 2025 година, Реактор продолжи да ја унапредува својата младинска програма преку спроведување неколку стратешки иницијативи. Реактор продолжи да биде активно вклучен во **Националниот младински совет на Македонија (НМСМ)**, како еден од основачите, со понатамошно промовирање на приоритетите на младите и поттикнување кохезија меѓу младинските актери.

Реактор – Истражување во акција

бул. Партизански одреди 18/1-11

1000, Скопје

тел: 02 3245 536

имејл: info@reactor.org.mk

веб: www.reactor.org.mk

Реактор, исто така, учествуваше во пошироките процеси на младинско застапување во текот на 2025 година, особено преку синергиски програми и преку соработка и поддршка на долгорочните и новите младински мрежи и партнери на ГО.

Во 2025 година, Реактор учествуваше на настан организиран од Министерството за труд и социјална политика, демографија и млади, посветен на претставување на работата на Истражувачкиот центар на прашања поврзани со младите. Настанот беше фокусиран на зајакнување на координацијата и соработката со организации кои работат во областа на младите, особено оние вклучени во истражување.

Дополнително, учествувавме на настанот „Платформа за заедничко учење и соработка – Социјално претприемништво и јавни политики: Од документи до реална поддршка“, организиран од Младинската унија - Крушево. Настанот собра институции, граѓански организации, експерти и практичари за да дискутираат како постојните политики и мерки во социјалното претприемништво можат поефикасно да се спроведуваат, со фокус на зајакнување на соработката и поддршката за секторот.

ЗАЈАКНУВАЊЕ НА УЧЕСТВОТО НА ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО

Иако Реактор немаше наменски проект или извор на финансирање експлицитно фокусиран на овој столб на програмата во 2024 година, останавме стратешки посветени на унапредувањето на учеството на граѓанското општество како меѓусекторски приоритет. Нашата вклученост продолжи преку интегрирање на компоненти за зајакнување на граѓанското општество во тековните иницијативи, особено преку **ЕУ Проектот за застапување и Унапредување на родовата еднаквост преку процесот на пристапување кон ЕУ**. Овие проекти обезбедија вредна платформа за искористување на синергиите и покажување на посветеноста на Реактор кон поттикнување демократска вклученост и учество надвор од рамките на проектната работа.

Паралелно, Реактор активно бараше нови можности за финансирање за понатамошно проширување на нашата вклученост во оваа област, препознавајќи ја важноста на долгорочното, одржливо инвестирање во зајакнување на граѓанскиот простор, партиципативната демократија и поволната средина за ГО—особено во контекст на пристапувањето кон ЕУ.

Во текот на 2024 година, претставниците на Реактор одржаа силна соработка со **ЕУ ТАЦСО 3** и неговата регионална заедница. Учествувавме во разни консултации, настани за размена на искуства и тематски дискусии релевантни за граѓанските организации (ГО) низ Западен Балкан и Турција. Овие размени беа фокусирани на најдобрите практики, стекнатите искуства и потребите за зајакнување на капацитетите—особено во однос на спроведувањето на **регрантирачки програми финансирани од ЕУ (ФСТП)**, област во која Реактор носи значително искуство.

Нашето учество придонесе кон пошироките напори насочени кон зајакнување на улогата на граѓанското општество во ЕУ интеграцијата на регионот, особено во поддршката на потранспарентни, партиципативни и родово-сензитивни политички процеси. Реактор, исто така, придонесе кон напорите за споделување знаење, обезбедувајќи придонеси кон проценките на TACSO и помагајќи да се информираат идните насоки за ГО кои планираат да дизајнираат или спроведуваат ФСТП шеми.

Оваа стратешка вклученост ја нагласува постојаната улога на Реактор како поврзувач, носител на знаење и застапник за значајно учество на ГО во демократското управување и процесите на пристапување кон ЕУ, дури и во отсуство на наменски ресурси за оваа програмска линија во 2025 година.

УРБАН РАЗВОЈ (И РОДОВА ПЕРСПЕКТИВА), ПРАВИЧНА И ЗЕЛЕНА ТРАНЗИЦИЈА

БЕЗБЕДНОСТ НА ЖЕНИТЕ ВО АКЦИЈА: ГРАДЕЊЕ РОДОВО-ИНКЛУЗИВНИ ЈАВНИ ПРОСТОРИ

ДОНАТОРИ: *Фондацијата Kvinna till Kvinna и UK International Development*

ВРЕМЕТРАЕЊЕ: 1 АПРИЛ 2024 – 31 МАРТ 2025

Организации-спроведувачи: Реактор – Истражување во акција, во партнерство со Ladybug (Mollekuqja)

Насилството врз жените и девојчињата (НВЖД) и понатаму претставува едно од најраспространетите и најдлабоко вкоренети прекршувања на човековите права во светот. Во Северна Македонија, и покрај усогласувањето на законодавството со меѓународните стандарди и видливиот напредок во институционалните заложби, сè уште постојат значајни предизвици во спроведувањето и примената на законите и политиките. Тие вклучуваат недостиг од специјализирани знаења кај институциите што постапуваат по случаи на родово базирано насилство, ограничена јавна информираност – особено за поновите препознаени форми на насилство – како и недоволни системски инвестиции во превенција и заштита.

Особено занемарена област останува **родово базираното насилство во јавниот простор**, каде што заканите по безбедноста на жените честопати се нормализираат или остануваат невидливи. Урбаното планирање во многу градови низ државата сè уште ретко ги зема предвид различните искуства и потреби на жените, мажите, девојчињата и момчињата. Улиците, парковите, јавниот превоз и другите заеднички простори најчесто се планираат без

Реактор – Истражување во акција

бул. Партизански одреди 18/1-11

1000, Скопје

тел: 02 3245 536

имејл: info@reactor.org.mk

веб: www.reactor.org.mk

родова перспектива, поради што многу жени и девојчиња секојдневно се движат низ градот со чувство на несигурност, исклученост или страв.

Во 2024 година, **Реактор – Истражување во акција** го започна **третиот циклус од своето водечко истражување за безбедноста на жените во јавните простори** – истражувачка и застапувачка иницијатива која повеќе од една деценија ја обликува националната дебата за родово сензитивно урбано планирање. Првото истражување беше спроведено во 2012 година и за првпат го отвори јавниот разговор за секојдневната несигурност со која се соочуваат жените во градовите. Во 2019 година следуваše второто проширено издание, кое дополнително ја зајакна базата на докази и резултираше со конкретни препораки за јавни политики.

Третото издание претставува значајна пресвртница, не само затоа што овозможува следење на состојбите низ подолг временски период, туку и затоа што се реализираше паралелно со националната иницијатива „Безбедни градови“ на Министерството за внатрешни работи, создавајќи можност за поинтензивен дијалог со институциите за родовите аспекти на безбедноста во јавниот простор. Овојпат истражувањето ги опфати општина Центар во Скопје и градот Тетово, каде што неколку години претходно граѓанската организација **Маргини** ја примени методологијата на Реактор за иницијално мапирање на состојбите. Проширувањето на истражувањето беше овозможено преку партнерството со тетовската феминистичка организација **Ladybug (Mollekuqja)**, која придонесе со локално знаење, воспоставени мрежи и силна посветеност на родовата правда.

Преку оваа иницијатива не само што создаваме нови докази, туку и активно ги преиспитуваме постојните практики и се залагаме за јавни простори што ги ставаат безбедноста, достоинството и можноста за еднакво учество на сите граѓани во центарот на урбаното планирање – особено на жените и девојчињата. Со идентификување на факторите што придонесуваат за чувството на небезбедност и преку вклучување на различни чинители – од полицијата и локалните власти, до урбанистите, феминистичките граѓански организации и локалните заедници – придонесуваме кон конкретни подобрувања во начинот на кој градовите се планираат, управуваат и се доживуваат, како и кон зајакнување на соработката меѓу сите релевантни актери.

Клучни публикации (2025):

- **Родово-базирано насилство врз жените и девојките во јавните простори во Скопје и Тетово** – Клучни наоди, и Главен извештај на македонски и англиски јазик
- (почеток на 2026 година) **Град за сите? Родовата димензија на јавниот простор** – Главен извештај на македонски и англиски јазик

Овој проект ја одразува растечката работа на Реактор на пресекот на **родовата перспектива, урбаните политики и институционалната одговорност**, и придонесува кон поширокото феминистичко движење за **безбедни, правични и инклузивни градови** за сите.

Реактор – Истражување во акција

бул. Партизански одреди 18/1-11

1000, Скопје

тел: 02 3245 536

имејл: info@reactor.org.mk

веб: www.reactor.org.mk

ИНИЦИЈАТИВАТА „СОНЧЕВИ УЧИЛИШТА“: Унапредување на обновливата енергија и еколошката свест во образованието

ДОНАТОР: ОСФ Западен Балкан

ВРЕМЕТРАЕЊЕ: ЈУЛИ 2023 – ЈУНИ 2024, СЕПТЕМВРИ 2024 – ЈУЛИ 2025

Иницијативата „[Сончеви училишта](#)“ е регионална програма насочена кон поддршка на државните училишта и единиците на локалната самоуправа во нивниот премин кон чиста и обновлива енергија—конкретно сончева енергија—преку инсталирање на **фотоволтаична (ФВ) технологија**. Иницијативата не само што ја промовира еколошката одржливост, туку интегрира и силна образовна компонента за да поттикне свест и вклученост меѓу учениците, наставниците и заедниците.

Иницијативата е заеднички поддржана од **Фондацијата Отворено општество за Западен Балкан** и **Фондацијата Отворено општество – Македонија**, а **Националниот младински совет на Македонија (НМСМ)** ги води образовните напори. Се спроведува паралелно во пет земји од Западен Балкан: **Албанија, Босна и Херцеговина, Северна Македонија, Косово и Србија**.

Во поранешните изданија на оваа иницијатива, **Реактор ја водеше истражувачката компонента во Северна Македонија**, фокусирајќи се на влијанието на интервенциите со сончева енергија и поврзаните образовни активности врз училишните заедници. Истражувањето беше спроведено во **12 училишта (8 основни и 4 средни)** во четири општини: **Бутел, Чаир, Берово и Штип**. Студијата беше дизајнирана во два брана—**пред и по инсталирањето на сончевите панели**—за да се процени дали воведувањето на ФВ системите и придружните активности за подигнување свест влијаат врз перцепциите, задоволството од училишната средина и ставовите кон обновливата енергија. Вклучи широк примерок од училишната заедница, со учество на до **1.760 ученици, 1.320 родители и 400 наставници** низ двете претходни фази.

- Првиот **бран** на собирање податоци беше спроведен во **октомври–ноември 2023 година**, вклучувајќи **880 ученици, 188 наставници и 536 родители**.
- **Вториот бран** следеше во **март–април 2024 година**, по завршувањето на ФВ инсталациите.

По успешната реализација на првите две истражувачки фази и воспоставената силна соработка меѓу регионалните партнери, во **јули 2024 година** беше донесена одлука иницијативата дополнително да се прошири со вклучување нова група училишта во текот на учебната 2024/2025 година. Ова проширување беше поттикнато од сè поголемиот интерес за зелената транзиција во образовниот сектор, како и од позитивниот одзив и поддршка од училиштата и другите вклучени чинители.

Во завршната, трета фаза од проектот (2025–2026), Реактор ја презеде водечката улога во координацијата на иницијативата на регионално ниво, уште еднаш потврдувајќи ги своите

Реактор – Истражување во акција

бул. Партизански одреди 18/1-11

1000, Скопје

тел: 02 3245 536

имејл: info@reactor.org.mk

веб: www.reactor.org.mk

капацитети за управување со комплексни меѓународни партнерства. Во оваа фаза сите партнери повторно ги посетија училиштата вклучени во првата фаза на проектот, со цел да спроведат завршна евалуација. Таа беше насочена кон проценка на долгорочното влијание и одржливоста на интервенциите, како во однос на енергетската транзиција, така и во однос на промените во ставовите и знаењата на учениците, наставниците, родителите и училишниот кадар.

Завршната евалуација опфати **квантитативна анализа** на податоците собрани од учениците и наставниците вклучени во проектот, како и квалитативна анализа на податоците добиени преку фокус групи и длабински интервјуа со наставници, родители, директори на училишта и претставници на општините. Резултатите даваат јасна слика за влијанието што поставувањето на соларните панели го имаше врз знаењата, ставовите и свесноста на сите целни групи во однос на обновливите извори на енергија и зелената енергетска транзиција.

Како носител на проектот, Реактор е одговорен за **координацијата на партнерскиот конзорциум**, редовната комуникација меѓу организациите и обезбедувањето квалитет и усогласеност на сите технички, национални и регионални извештаи. Со цел дополнително да се зајакне партнерската соработка и размената на знаења, во ноември 2025 година се одржа конзорциумска средба во Тирана, додека следната беше планирана за април 2026 година во Приштина. На овие средби претставниците на организациите од Србија, Босна и Херцеговина, Албанија, Косово и Северна Македонија ги презентираа постигнатите резултати, предизвиците со кои се соочија и препораките за понатамошниот развој на истражувањето. Презентираните наоди покажаа дека искуствата и лекциите стекнати во претходните фази претставуваат значајна основа за понатамошно унапредување на проектот и за сите вклучени партнери.

Иницијативата „Сончеви училишта“ претставува успешен пример за тоа како обновливите извори на енергија, граѓанското учество и образованието можат заеднички да придонесат кон системски промени на локално ниво, истовремено поттикнувајќи поголема климатска свест и одговорност кај идните генерации.

ДРУГИ ОРГАНИЗАЦИСКИ АКТИВНОСТИ

ЗАСТАПУВАЊЕ

Во согласност со својата мисија и надоврзувајќи се на резултатите од претходните години, **Реактор – Истражување во акција** и во 2025 година продолжи да биде значаен ресурсен центар за висококвалитетни истражувања и застапување засновано на докази. Нашите анализи, документи за јавни политики, препораки, бази на податоци и дигитални алатки

Реактор – Истражување во акција

бул. Партизански одреди 18/1-11

1000, Скопје

тел: 02 3245 536

имејл: info@reactor.org.mk

веб: www.reactor.org.mk

редовно ги користат локални, национални и меѓународни чинители при креирањето јавни политики, информирањето на јавните дебати и поддршката на институционалните реформи.

Нашиот пристап кон застапувањето и понатаму се темели на две меѓусебно поврзани насоки – дигитално застапување и директен ангажман со институциите – со цел истовремено да обезбедиме широка достапност на информациите и силно влијание врз процесите на донесување одлуки.

Дигитално застапување и комуникација

Реактор континуирано инвестира во развој на достапни, интерактивни и лесно разбирливи дигитални платформи преку кои истражувачките наоди и препораките за јавни политики стануваат достапни за пошироката јавност, институциите и граѓанските организации.

Меѓу нив се:

- **Родов Реактор** – платформа што обединува родово разделени статистички податоци, анализи и истражувања, наменета за поддршка на јавни политики засновани на докази.
- **Млади низ бројки** – дигитална платформа што ги обединува квантитативните и квалитативните податоци за младите преку интерактивни визуелизации и анализи достапни за носителите на одлуки, истражувачите и граѓанските организации.
- **Локален индекс за родова еднаквост** – интерактивна алатка што овозможува следење и споредба на состојбите со родовата еднаквост во општините, обезбедувајќи вредни информации за локалните власти и граѓаните.
- **Реагирај! Биди безбедна** – веб-платформа и мобилна апликација посветени на подигнување на јавната свест и пријавување случаи на сексуално вознемирување и родово базирано насилство во јавниот простор.

Овие платформи постојано се одржуваат и се промовираат преку стратешки комуникациски активности, вклучувајќи социјални медиуми, инфографици, видеа, интерактивни визуелизации и наративни формати, во зависност од тековните програмски приоритети и расположливите ресурси. Преку современи техники за визуелизација на податоци и комуникација заснована на докази, сложените истражувачки резултати ги претвораме во разбирливи и применливи информации за различни целни групи.

Директно застапување и работа со институциите

Покрај дигиталното присуство, Реактор продолжи активно да инвестира во непосредна соработка со институциите и носителите на одлуки. Во текот на годината тоа вклучуваше:

- подготовка на истражувања, анализи, документи за јавни политики и секторски родови анализи;

- учество во консултативни процеси и работни групи со институции на национално и локално ниво;
- учество на регионални и меѓународни застапувачки настани, меѓу кои Форумот на граѓанското општество во рамките на Берлинскиот процес и министерски состаноци;
- експертски придонес во собраниски расправи, процеси на подготовка на стратегии и дијалогот поврзан со европската интеграција;
- организирање локални дебати, работилници и тркалезни маси со цел зајакнување на соработката меѓу институциите и граѓанското општество.

Во текот на 2024 година продолживме систематски да ја поврзуваме истражувачката работа со застапувањето, при што се осигуравме дека секоја препорака за јавни политики е темелно поткрепена со податоци од терен, а секоја застапувачка порака е насочена кон максимално политичко влијание. Истовремено, ги продлабочувавме партнерствата со феминистички и граѓански организации од Западен Балкан и Европската Унија, придонесувајќи кон заедничко застапување во рамките на Берлинскиот процес, дијалогот за пристапување во ЕУ и националните реформски процеси.

Нашето сè побогато портфолио на дигитални алатки, истражувања и практични препораки го позиционира Реактор како доверлив и релевантен актер во областа на јавните политики – организација што успешно ги поврзува институционалните реформи со секојдневните искуства на граѓаните и доказите ги претвора во конкретни општествени промени.

20 ГОДИНИ РЕАКТОР – ИСТРАЖУВАЊЕ ВО АКЦИЈА: АРХИВА НА ПРОМЕНАТА

Во 2025 година, **Реактор – Истражување во акција** одбележа дваесет години постоење – значаен јубилеј што сведочи за две децении континуирана работа на пресекот меѓу истражувањето, застапувањето и општествените промени. Од своето основање, Реактор прерасна во една од водечките независни истражувачки организации во Северна Македонија, оставајќи траен белег во јавните политики и јавниот дискурс во областите на родовата еднаквост, младите, урбаниот развој, демократијата и човековите права.

Во текот на изминатите дваесет години останавме доследни на нашата мисија – да создаваме докази што ги разоткриваат нееднаквостите, ја зајакнуваат институционалната отчетност и придонесуваат кон подобри јавни политики, секогаш во партнерство со заедниците, граѓанските организации и носителите на одлуки. Овој јубилеј не претставува само можност да се осврнеме на постигнатите резултати, туку и да ги препознаеме сложените политички и општествени околности во кои се развиваше нашата работа – обележани со отпори кон човековите права, демократски назадувања и сè потесен простор за делување на граѓанското општество.

Реактор – Истражување во акција

бул. Партизански одреди 18/1-11

1000, Скопје

тел: 02 3245 536

имејл: info@reactor.org.mk

веб: www.reactor.org.mk

По повод дваесетгодишнината, Реактор доби и нов визуелен идентитет што ги поврзува континуитетот и промената. Инспириран од чисти геометриски форми, новиот дизајн симболизира движење, стабилност и структура – вредности што ја отсликуваат нашата посветеност на темелно истражување и долгорочни општествени промени. Паралелно беше реализирана и комуникациска кампања на социјалните медиуми, преку која се навративме на клучните моменти, проекти и тематски области од изминатите две децении, но и го претставивме тимот што стои зад оваа работа преку серија кратки видео-портрети.

Одбележувањето на јубилејот кулминираше со јавен настан одржан на **25 декември** во Културно-информативниот центар (КИЦ), кој ја обедини прославата на дваесетгодишнината на Реактор со отворањето на меѓународното **Ex Libris биенале „Траги на еднаквоста – Отпечатоци на внатрешното јас“**. Инспирирана од долгогодишната работа на Реактор во областа на родовата еднаквост, граѓанското учество и социјалната правда, изложбата истражуваше како идентитетот, правата и сеќавањето се испишуваат во личниот и колективниот простор, како и начинот на кој маргинализираните гласови ја обликуваат културата – често од нејзините рабови.

Обединувајќи партнери, соработници, активисти, уметници и поддржувачи, овој настан беше истовремено прослава на досегашниот пат и повик за нови заеднички чекори. Влегувајќи во својата трета деценија, Реактор продолжува со јасна визија и силна посветеност – подготвен да одговори на новите општествени предизвици и да придонесува кон градење системи засновани на правда, достоинство и колективна отпорност.

ОРГАНИЗАЦИСКИ РАЗВОЈ

Во текот на 2025 година, **Реактор – Истражување во акција** продолжи со својот процес на организациски развој, надоврзувајќи се на претходните напори за зајакнување на капацитетите на тимот, понатамошно стратешко насочување и унапредување на организациската ефикасност. Работата на организацијата и понатаму се водеше според новата организациска стратегија, подготвена во 2023 година и официјално усвоена во 2024 година.

Стратегијата произлегува од промените во поширокиот општествено-политички контекст, но и од развојот низ кој помина Реактор во изминатите години, што наметна потреба од преиспитување и понатамошно унапредување на нашата мисија, визија и стратешки приоритети. Како и секое наше акциско истражување, и овој процес го разбираме како континуиран развој што постојано се надградува преку учење, искуство и адаптација.

Новата стратегија обезбедува појасна насока за постигнување долгорочно влијание во програмските области на Реактор, истовремено зајакнувајќи ја отпорноста и способноста на

Реактор – Истражување во акција

бул. Партизански одреди 18/1-11

1000, Скопје

тел: 02 3245 536

имејл: info@reactor.org.mk

веб: www.reactor.org.mk

организацијата да се прилагодува на променливите услови во кои делува граѓанското општество во Северна Македонија и регионот на Западен Балкан.

СЛЕДЕЊЕ, ЕВАЛУАЦИЈА И УЧЕЊЕ

Како дел од нашата заложба за континуирано учење, отчетност и организациска ефикасност, во рамките на организациската стратегија беше интегрирана рамка за **следење, евалуација и учење (Monitoring, Evaluation and Learning – MEL)**. Постепено ја вградуваме оваа рамка во сите наши програми и проекти, со цел нејзините принципи да станат составен дел од секојдневната работа на организацијата.

Покрај редовното следење и евалуација на проектите согласно барањата на донаторите и договорените циклуси на известување, организациската MEL рамка претставува чекор кон институционализирање на култура на учење, критичка рефлексивност, стратешко планирање и донесување одлуки засновани на докази.

ПРОМЕНИ ВО ТИМОТ И ВРАБОТУВАЊЕТО

Во 2025 година, тимот на Реактор продолжи да се развива во период на организациска транзиција, делумно поттикната од завршувањето на големиот регионален проект финансиран од Европската Унија за унапредување на родовата еднаквост во процесот на пристапување кон ЕУ, кој Реактор го предводеше и го спроведуваше со регионални партнери во периодот 2020–2024 година. Завршувањето на овој четиригодишен проект резултираше со намалување на тимот за три работни позиции, како дел од поширокото организациско прилагодување на новите финансиски услови, обележани со растечки трошоци за живот, долготрајна стагнација на платите во граѓанскиот сектор и инфлационски притисоци.

Истовремено, 2025 година беше и година на понатамошно јакнење на тимот. Во организацијата се приклучија нови колеги и колешки кои придонесоа за развојот на програмските области поврзани со младите и комуникациите. По процесот на воведување и менторирање, тие успешно се интегрираа во истражувачкиот и застапувачкиот тим на Реактор. Во втората половина на годината, во организацијата повторно се приклучи поранешна колешка и долгогодишна соработничка, која ја презеде нововоспоставената позиција **директорка за истражување и влијание врз јавните политики.**

Реактор – Истражување во акција

бул. Партизански одреди 18/1-11

1000, Скопје

тел: 02 3245 536

имејл: info@reactor.org.mk

веб: www.reactor.org.mk

Воспоставувањето на оваа висока раководна функција претставува дел од планираниот процес на организациско јакнење предвиден со стратешкиот и акцискиот план на Реактор.

Со ова дополнително се зајакнуваат нашите истражувачки и застапувачки капацитети, особено во областите на европската интеграција, интегрирањето на родовата перспектива во јавните политики, родовите анализи, како и координацијата и следењето на секторските работни групи. Темелноста во истражувањето, родовата сензитивност и високите професионални стандарди остануваат вредностите врз кои Реактор ќе продолжи да ја гради својата работа и во годините што следат.